

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد بندرانزلی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش جزا و جرم‌شناسی

عنوان

بررسی فقهی و حقوقی قصاص پدر در جنایت بر کودکان متولد از اسپرم اهدایی

استاد راهنما

دکتر سمیه صفایی بازارجمعه

نگارش

مارال اکبری سلیماندارابی

تابستان ۱۴۰۲

به نام خدا

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد بندرانری

مؤثر اخلاقی پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم مخبر خداست و بموارد ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه ابیست جایگاه دانشگاه در اعتباری فرهنگ و تمدن بشری، مادر انجیمن و اعضاء حیات علمی واحدی دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم

۱. اصل تحقیق جویی تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
۲. اصل رعایت حقوق الزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان، نبات) و سایر صاحبان حق.
۳. اصل مالکیت مادی و معنوی تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.
۴. اصل منافع ملی تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
۵. اصل رعایت انصاف و امانت تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و محافظت از اموال، تمیزات و منافع در اختیار.
۶. اصل رازداری تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
۷. اصل احترام تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
۸. اصل ترویج تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و امثال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
۹. اصل بران الزام به بران جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلاینند.

نام و نام خانوادگی، تاریخ و امضاء

مدارال اکبری سلیماندرابی

دانشگاه آزاد اسلامی بندر انزلی

صورتحلّسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

نام و نام خانوادگی دانشجو: مارال اکبری سلیماندارابی	شماره دانشجویی: ۴۰۰۲۸۶۲۰۸۰۵۰۴۶
کد رساله: 245729725951402721014162664456	کد اخلاق:
عنوان: بررسی فقهی و حقوقی قصاص پدر در جنایت بر کودکان متولد از اسپرم اهدایی	
تعداد واحد پایان نامه: ۶	رشته و گرایش: حقوق - حقوق جزا و جرم شناسی (کارشناسی ارشد)

دفاع از پایان نامه در تاریخ 1402/06/28 و ساعت ۱۵ با حضور اعضای هیات داوران به شرح فوق برگزار و رای نهایی در خصوص ارائه دفاعیه به شرح ذیل ارائه گردید.

پایان نامه مورد قبول است	پایان نامه با اصلاحات مورد قبول است	پایان نامه مورد قبول نیست
و نمره (از 18) به عدد/حرف ۱۷/۹۹ و با درجه خرم به تصویب رسید.		

اعضای هیات داوران پایان نامه:

سمت	نام و نام خانوادگی	تاریخ و امضاء
استاد راهنمای اول	سمیه صفایی بازارجمعه	
استاد داور 1	زهره موسوی فر	
استاد داور 2	جان احمد آقائی سیاهیل	
استاد داور 3		
استاد داور 4		
ناظر	سعید آملی	

این قسمت توسط گروه آموزشی، دانشکده و دانشگاه تکمیل گردد

نمره حاصل از ارزشیابی مقاله/مقالات دانشجو بر اساس ضوابط (تا سقف 2 نمره) برابر ----- محاسبه و نمره نهایی دفاع از پایان نامه (مجموع نمره دفاع و مقاله) با درجه محاسبه و با عدد/ با حروف هجده و نه و یک و یک تعیین گردید.		
مدیر پژوهش دانشکده/رئیس دانشکده	معاون پژوهش و فناوری واحد	رئیس گروه آموزشی
تاریخ/امضاء	تاریخ/امضاء	تاریخ/امضاء

چاپ توسط: منیره حسینی صیادنورد (۱۴۰۲/۰۶/۲۷) ۰۸:۵۳:۰۰

صفحه 1 از 1

تعهد اصالت پایان نامه

اینجانب مارال اکبری سلیماندارابی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش جزا و جرم‌شناسی که در تاریخ ۱۴۰۲/۶/۲۸ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی فقهی و حقوقی قصاص پدر در جنایت بر کودکان متولد از اسپرم اهدایی با کسب نمره ۱۷/۹۹ و درجه خوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می‌شوم

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴. چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی مارال اکبری سلیماندارابی

تاریخ و امضاء

سپاسگزاری

پس از حمد و سپاس خدای بلند مرتبه؛

ضمن ائتمام فرصت و به رسم ادب بر خود واجب می دانم کمال تشکر و سپاس خود را از استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر سمیه صفایی بازار جمعه که در این سال تحصیل همواره چراغ راهم بوده اند بنمایم.

از اساتید محترم جناب آقای دکتر جان احمد آقایی سیاهیل و خانم دکتر زهره موسی فرکه داوری این پایان نامه را بر عهده گرفتند تشکر می نمایم.

پنجبین از تمامی کسانی که همراه سمر انجام رساندن این پایان نامه یاری نمودند علی الخصوص خانواده ام که همواره با صبر مساعدت نمودند تشکر و تقدیر می نمایم.

تقدیم به

این پایان نامه را با خالصانه ترین تواضع تقدیم می کنم به؛

پدر و مادرم

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگی.

به پاس محبت و عاطفه سرشار و گرمای امید بخش حضورشان که در این سهردترین روزگار ان بهترین پشتیبان

است.

به پاس حمایت های بی دریغشان که سرگردانی و ترس در پناهشان به شجاعت می گراید.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	الف) بیان مسئله
۵	ب) پیشینه پژوهش
۷	ج) اهداف پژوهش
۷	د) اهمیت و ضرورت پژوهش
۷	هـ) سوالات پژوهش
۷	و) فرضیات پژوهش
۸	ز) روش انجام پژوهش
۸	ح) نوآوری پژوهش
۸	ط) ساختار تحقیق
۹	فصل اول: کلیات تحقیق
۱۰	۱-۱- مفاهیم
۱۰	۱-۱-۱- مفهوم ناباروری
۱۰	۱-۱-۲- مفهوم لقاح
۱۰	۱-۲-۱-۱- لقاح در لغت
۱۱	۱-۲-۲-۱-۱- مفهوم لقاح در علم پزشکی
۱۱	۱-۲-۳-۱-۱- مفهوم تلقیح مصنوعی
۱۱	۱-۳-۱-۱- مفهوم نسب
۱۱	۱-۳-۲-۱-۱- مفهوم نسب در لغت
۱۱	۱-۳-۳-۱-۱- نسب در مفهوم اعتباری
۱۲	۱-۳-۳-۱-۲- نسب در اصطلاح
۱۲	۱-۴-۱-۱- مفهوم پدر
۱۲	۱-۵-۱-۱- مفهوم فراش
۱۲	۱-۵-۲-۱-۱- فراش در لغت
۱۳	۱-۵-۳-۱-۱- فراش در اصطلاح حقوقی
۱۳	۱-۶-۱-۱- مفهوم قصاص
۱۳	۱-۶-۲-۱-۱- قصاص در لغت
۱۴	۱-۶-۳-۱-۱- قصاص در اصطلاح

۱۴	۲-۱- اقسام و علل
۱۴	۱-۲-۱- اقسام و علل ناباروری
۱۴	۱-۱-۲-۱- علل ناباروری در زنان
۱۵	۲-۱-۲-۱- علل ناباروری در مردان
۱۶	۲-۲-۱- اقسام تلقیح مصنوعی
۱۶	۱-۲-۲-۱- تلقیح مصنوعی داخل رحمی
۱۶	۲-۲-۲-۱- تلقیح نطفه به داخل لوله رحم
۱۶	۳-۲-۲-۱- انتقال نطفه بارور شده به داخل لوله رحم
۱۶	۴-۲-۲-۱- تزریق اسپرم به داخل تخمک
۱۷	۳-۲-۱- اقسام نسب
۱۷	۱-۳-۲-۱- نسب خاص
۱۷	۲-۳-۲-۱- نسب عام
۱۷	۱-۲-۳-۲-۱- نسب حاصل از نکاح (نسب سببی)
۱۷	۲-۲-۳-۲-۱- نسب بدون نکاح (نسب در روابط نامشروع)
۱۸	۴-۲-۱- اقسام پدر
۱۸	۱-۴-۲-۱- پدر بیولوژیک یا واقعی
۱۸	۲-۴-۲-۱- پدر غیر بیولوژیک یا ظاهری
۱۸	۵-۲-۱- اقسام قصاص
۱۸	۱-۵-۲-۱- قصاص عضو
۱۸	۲-۵-۲-۱- قصاص نفس
۱۹	۳-۱- دلایل، و روش ها
۱۹	۱-۳-۱- روش های درمان ناباروری
۱۹	۱-۱-۳-۱- روش لقاح داخل رحمی (آی یو آی): این روش در دو صورت به کار می رود:
۱۹	۲-۱-۳-۱- روش لقاح خارج رحمی (آی وی اف)
۱۹	۳-۱-۳-۱- روش تزریق داخل سیتوپلاسمی اسپرم یا میکرواینجکشن (آی سی اس آی)
۲۰	۴-۱-۳-۱- اهداء
۲۰	۲-۳-۱- دلایل استفاده از تلقیح مصنوعی
۲۱	۴-۱- تاریخچه
۲۱	۱-۴-۱- تاریخچه پزشکی ناباروری:
۲۱	۱-۱-۴-۱- مصری ها و مسئله ناباروری
۲۲	۲-۱-۴-۱- یونانیان و مسئله ناباروری
۲۲	۳-۱-۴-۱- رومی ها و مسئله ناباروری

۴-۱-۴-۱	مسئله ناباروری و مسلمانان	۲۲
۴-۱-۵	مسئله ناباروری ازدوران رنسانس به بعد	۲۳
۲-۴-۱	تاریخچه تلقیح مصنوعی	۲۳
۱-۲-۴-۱	تاریخچه تلقیح مصنوعی در غرب	۲۳
۲-۲-۴-۱	تاریخچه تلقیح مصنوعی در اسلام	۲۴
۳-۲-۴-۱	تاریخچه استفاده از تلقیح مصنوعی در ایران	۲۴
۱-۴-۳	تاریخچه قصاص	۲۸
۱-۵	ماهیت حقوقی نسب بدون نکاح (نسب نامشروع)	۳۱
۱-۵-۱	نسب پدری و مادری اطفال نامشروع ازدیدگاه عرف	۳۱
۲-۵-۱	نسب اطفال نامشروع ازدیدگاه فقه اسلامی	۳۱
۳-۵-۱	نسب اطفال نامشروع ازدیدگاه قانون ایران	۳۲
۶-۱	ماهیت و جایگاه پدر در اسلام	۳۲
۱-۶-۱	حق پدر بر فرزند در اسلام	۳۳
۲-۶-۱	حق فرزند بر پدر در اسلام	۳۳
۳۴	فصل دوم: بررسی حقوقی قصاص پدر در جنایت علیه کودکان متولد از اسپرم اهدایی	۳۴
۲-۱	تلقیح مصنوعی در فقه امامیه	۳۵
۲-۱-۱	سببیت پدر بر اساس اماره فراش	۳۵
۲-۱-۲	اماره فراش در اسپرم اهدایی	۳۶
۲-۱-۲-۱	طفل متولد از تلقیح مصنوعی با نطفه شوهر	۳۶
۲-۱-۲-۲	طفل متولد از تلقیح مصنوعی با نطفه بیگانه	۳۷
۲-۲	نسب کودک متولد شده از اسپرم اهدایی در فقه امامیه	۳۸
۲-۳	حکم فقهی استفاده از اسپرم اهدایی	۴۰
۲-۳-۱	حکم تکلیفی استفاده از اسپرم اهدایی	۴۰
۲-۳-۱-۱	جواز استفاده از اسپرم اهدایی	۴۰
۲-۳-۱-۲	ادله قائلین به جواز استفاده از اسپرم اهدایی	۴۰
۲-۳-۱-۳	ادله قائلین به عدم جواز (حرمت) استفاده از اسپرم اهدایی	۴۱
۲-۳-۱-۳-۱	اطلاق و عموم پاره‌های از آیات قرآن کریم	۴۱
۲-۳-۱-۳-۲	احادیث و روایات	۴۲
۲-۳-۱-۳-۳	تغییر خلق خدا	۴۳
۲-۳-۱-۳-۴	اختلاط انساب	۴۴
۲-۳-۱-۳-۵	اصل حلیت	۴۵
۲-۳-۲	حکم وضعی استفاده از اسپرم اهدایی	۴۵

- ۲-۳-۲-۱- وضعیت انتساب طفل ناشی از تلقیح مصنوعی به مادر ۴۶
- ۲-۳-۲-۲- وضعیت انتساب طفل حاصل از تلقیح مصنوعی با صاحب نطفه ۴۶
- ۲-۳-۲-۲-۱- وضعیت انتساب طفل با همسر زن تلقیح شده ۴۷
- ۲-۴- شرط انتفای ابوت در تحقق قصاص از دیدگاه مشهور فقهای امامیه ۴۸
- ۲-۴-۱- ادله ۴۹
- ۲-۴-۱-۱- روایات ۴۹
- ۲-۴-۱-۱-۱- نص روایات ۴۹
- ۲-۴-۱-۲- اجماع ۵۰
- ۲-۴-۱-۳- عقل ۵۰
- ۲-۵- شرط انتفای ابوت از دیدگاه غیر مشهور در فقه امامیه ۵۱
- ۲-۶- ارتباط نسب و شرطیت انتفای ابوت در قصاص از دیدگاه فقهای امامیه ۵۲
- ۲-۶-۱- ادله موافقان الحاق نسب به صاحب نطفه ۵۳
- فصل سوم: بررسی حقوقی قصاص پدر در جنایت برکودکان متولد از اسپرم اهدایی ۵۸
- ۳-۱- اماره فراش از منظر حقوق ۵۹
- ۳-۱-۱- شرایط اجرای اماره فراش ۵۹
- ۳-۱-۱-۱- شرایط اجرای اماره فراش در قانون مدنی ۵۹
- ۳-۱-۱-۳- شرایط اجرای اماره فراش در قانون مجازات اسلامی ۶۰
- ۳-۱-۳- اماره فراش در بحث تلقیح مصنوعی و کودکان متولد از این روش باروری ۶۰
- ۳-۲- بررسی نسب ۶۱
- ۳-۲-۱- معیار نسب در شرطیت انتفای ابوت در ماده ۳۰۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ۶۱
- ۳-۲-۲- بررسی حقوقی نسب کودک متولد از اسپرم اهدایی ۶۳
- ۳-۲-۲-۱- روش های حقوقی اثبات نسب ۶۴
- ۳-۲-۲-۱-۱- آزمایش خون ۶۵
- ۳-۲-۲-۱-۲- آزمایش دی ان ای ۶۵
- ۳-۳- اسپرم اهدایی ۶۷
- ۳-۳-۱- استفاده از اسپرم اهدایی از منظر قوانین ۶۷
- ۳-۳-۲- شناسنامه کودکان متولد از اسپرم اهدایی ۶۸
- ۳-۴- اصل محرمانگی در اهدای اسپرم ۶۹
- ۳-۴-۱- اصل محرمانگی در رابطه با کودکان متولد از اسپرم اهدایی ۶۹
- ۳-۴-۳- کشورهای موافق محرمانگی در اهدای گامت (اسپرم) ۷۰
- ۳-۴-۲-۱- دلایل موافقین محرمانگی در اهدای گامت (اسپرم) ۷۱
- ۳-۴-۳- کشورهای مخالف محرمانگی در اهدای گامت (اسپرم) ۷۱

۳-۴-۱- دلایل مخالفین محرمانگی در اهدای گامت	۷۲
۳-۵- بررسی قصاص و ارتباط آن با مبحث اسپرم اهدایی	۷۲
۳-۵-۱- قصاص و شرط انتفای ابوت در قانون مجازات اسلامی	۷۳
۳-۵-۱-۱- بررسی ماده ۶۱۲ قانون مجازات اسلامی در اجرای قصاص	۷۳
۳-۵-۲- شرط انتفای ابوت در مبحث اسپرم اهدایی	۷۵
۳-۵-۳- قصاص یا عدم قصاص در موارد خلاء قانونی	۷۶
نتیجه گیری	۷۷
پیشنهادهات	۷۹
فهرست منابع	۸۰
فهرست منابع فارسی	۸۰
فهرست منابع غیرفارسی	۸۲
چکیده انگلیسی	۸۶
صفحه عنوان انگلیسی	۸۷

بررسی فقهی و حقوقی قصاص پدر در جنایت بر کودکان متولد از اسپرم اهدایی

مارال اکبری سلیماندارابی

چکیده:

یکی از اهداف ازدواج فرزند آوری است و از این رهگذر عدم توانایی در باروری لطمه‌های عاطفی و اجتماعی بسیاری را برای زوجین به همراه دارد که گاهاً منجر به جدایی زوجین از یکدیگر می‌گردد لذا پیشرفت‌های علمی در دهه‌های اخیر با ارائه روش‌های نوین باروری تا حد بسیاری این مشکل را مرتفع نموده است تا جایی که حتی اگر مشکل باروری مربوط به مرد باشد و اسپرم مرد کیفیت مطلوب برای باروری را نداشته باشد، تلقیح مصنوعی به طریق آی وی اف این مشکل را مرتفع نموده است در این روش از تخمک همسر و اسپرم شخص بیگانه (موجود در بانک اهدای گامت) در محیط کاملاً آزمایشگاهی عمل تلقیح مصنوعی صورت می‌گیرد. لیکن با رفع نمودن مشکلات ناباروری مسئله دیگری که عارض می‌گردد بحث انتساب فرزند به پدر بیولوژیکی و یا پدر ظاهری (اهداگیرنده) است که گذار از این مسئله پیامدهای حقوقی و کیفری به مراتب ضروری در بحث قانونی منتفی بودن قصاص پدر به همراه دارد. بنابراین نظر به منتفی بودن قصاص پدر در این نوشتار با روش توصیفی و تحلیلی به بررسی فقهی و حقوقی عدم قصاص پدر (اهدا گیرنده اسپرم) و پدر بیولوژیک (اهداکننده اسپرم) پرداختیم و بر اساس دستاورد‌های این پژوهش به این نتیجه رسیدیم که کودک متولد از اسپرم اهدایی به صاحب اسپرم منتسب است و پدر کودک همان پدر بیولوژیکی (صاحب اسپرم) است. لذا در بحث جنایت بر کودکان؛ پدر بیولوژیکی قصاص نمی‌گردد ضمن اینکه در بحث مسئولیت کیفری به دلیل اطلاق موضوع نیاز به تدوین قوانین جدید و دقیقی است.

واژگان کلیدی: باروری-اسپرم، تخمک، اهدای جنین، تلقیح مصنوعی، پدر بیولوژیک، قصاص، نسب

مقدمه

امروزه لقاح مصنوعی به یکی از مسائل روز و طبیعی جامعه تبدیل شده است در صورتی که در دو دهه قبل و قبل تر، این موضوع از طرف عرف قابل پذیرش نبود. از عوامل موثر در این مسأله افزایش سن ازدواج جوانان، افزایش سطح تحصیلات، اشتغال زنان و سطح ثروت زوجین می باشد که همگی از موضوعات و پیشامد های نوین عصر حاضر است لذا در این میان تلقیح مصنوعی به وسیله اسپرم زوج که هم از لحاظ شرعی و هم از لحاظ حقوقی جایز شمرده شده است به مراتب تجویز می گردد اما گاهی اسپرم زوج به دلیل بیماری هایی از قبیل عدم تعادل هورمونی، اختلال در ساختار یا عملکرد اندام تناسلی و یا اختلال در دستگاه ایمنی ممکن نمی باشد لذا در این مواقع به سبب اینکه اسپرم مرد کیفیت مطلوب را نداشته و یا مرد ناقل یک ناهنجاری کورموزومی می باشد نیاز به استفاده از اسپرم اهدایی سالم غیر همسر وجود دارد که البته فقهای شیعه در این خصوص اختلاف نظرهایی دارند:

برخی از فقها بر آنند که طفل متولد از لقاح مصنوعی حاصل از اسپرم بیگانه و زنی که همسر دارد در صورتی که حقیقت امر را هم اهدا کننده اسپرم و هم زن دریافت کننده راجع به تلقیح با اسپرم دیگری می دانسته در حکم ولد زنا است و ملحق به پدر و مادر طبیعی خود نمی گردد چراکه با علم زن و مرد به نبودن رابطه ی زوجیت بین آنها احترامی برای اسپرم از نظر اجتماعی موجود نیست.

بعضی دیگر بر آنند ولد مذکور فقط به مادر طبیعی ملحق می گردد چراکه فرزند ملحق به مادر است ولی چون الحاق طفل به پدر در صورتی است که از طریق متعارف (رابطه زوجیت) متولد شود لذا نمی توان او را به پدر طبیعی ملحق نمود.

حالی که از اختلاف نظر فقها در بحث الحاق یا عدم الحاق بگذریم مسئله ای که در نظام حقوقی عارض گردیده است مبحث ثبوت یا عدم ثبوت قصاص بر اهداگیرنده و اهدا کننده اسپرم است؛ براساس اصول حقوقی مسلم علی الخصوص مواد قانون مدنی ایران استنباط می گردد که هر فرزند طبیعی، قانونی است مگر آنکه قانون تصریح برخلاف واقع نموده باشد. تنها موردی را که قانون به رسمیت نشناخته ولد زنا است که ملحق به شخصی که مرتکب زنا شده نمی گردد.

در سایر موارد طفل ملحق به پدر و مادر است و فرقی نمی کند که طفل به طریق تلقیح مصنوعی چه با اسپرم زوج یا اسپرم دیگری باشد.

حالی که با فرض بر اینکه طفل ملحق به پدر و مادر واقعی (زوج و زوجه) می باشد در صورتی که پدر مرتکب جنایت بر فرزند خود گردد به دلیل شرط انتفای ابوت در ثبوت قصاص، از قصاص مبرا است؟! در این خصوص قانون مجازات اسلامی مواد ۳۰۱ و ۳۰۹ بیان می دارد که پدر و جد پدری به سبب قتل فرزند قصاص نمی شوند بلکه تعزیر می گردند لیکن این مدعا می بایست اثبات گردد، البته این مسئله تا هنگامی که اصل بر پدر بودن زوج (پدر ظاهری) نهاده شود صحیح است اما موضوعی که محتمل الوقوع

است هنگامی است که شخص پدر بیولوژیکی (اهدا کننده اسپرم) مرتکب جنایت بر فرزند بیولوژیک خود شود و بر همین ادعا که پدر طفل محسوب می‌گردد ادعای عدم ثبوت قصاص بر نفس خویش نماید. قانون مجازات اسلامی در این خصوص ساکت است و تعریف خاصی ارائه نداده است لذا ما در این پژوهش با بررسی های فقهی و تدبر در آیات و مستندات و تحلیل مواد قانونی سعی بر این داریم تا بتوانیم در حوزه حقوق جهت تدوین قوانین مرتبط در این خصوص پیشنهاد مناسبی را به قانونگذار ارائه نماییم.

الف) بیان مسئله

امروزه لقاح مصنوعی به یکی از مسائل روز و طبیعی جامعه تبدیل شده است در صورتی که در دو دهه و قبل تر از آن، این موضوع از طرف عرف قابل پذیرش نبود. افزایش سن ازدواج و تغییر اولویت های جوانان یکی از مهمترین عوامل این مساله می‌باشد. لذا تلقیح مصنوعی در زمان کنونی، بوسیله اسپرم زوج از نظر شرعی و نیز حقوقی جایز است و از لحاظ نسب و آثار متفرع بر آن مشکلی ایجاد نمی کند و در نتیجه طفلی که از این راه متولد می‌شود فرزند خونی زوجین است. لیکن در خصوص اینکه اگر در پروسه لقاح مصنوعی از اسپرم مرد دیگری استفاده شود یا خیر، جایز است یا خیر، بین فقها اختلاف نظر وجود دارد گرچه از نظر حقوقی این مساله نیز پذیرفته شده است. در این خصوص می توان به قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور مصوب سال ۱۳۸۲ و همچنین آئین نامه مربوط به آن در سال ۱۳۸۳ اشاره کرد. گرچه این قانون فقط مختص جنین اهدایی است و هیچ اشاره ای به اسپرم اهدایی و یا تخمک اهدایی نکرده است و این مساله را مسکوت گذارده است. لازم به ذکر است که استفاده از تلقیح اسپرم اهدایی در صورت وجود شرایط ذیل می‌باشد از جمله اینکه:

۱. زمانی که هیچیک از روش های درمانی موفق به دریافت اسپرم از مرد نشود.
۲. زمانی که موفق به دریافت اسپرم گردند اما اسپرم ها مرده و ناکارآمد باشند.
۳. زمانی که مرد اسپرم زنده دارد لیکن به علت ابتلا به یک بیماری ارثی درصدد پیشگیری از بروز بیماری در فرزندشان هستند.
۴. زمانی که مرد ناقل یک ناهنجاری کروموزومی می‌باشد.

از طرفی در حقوق جزای کشور ما یکی از شرایطی که موجب ثبوت قصاص بر فرد جنایتکار است انتفای رابطه ابوت مابین جانی و مجنی علیه می‌باشد به تعبیر دیگر چنانچه پدری بر فرزند خود جنایت عمدی انجام دهد بنابر این قانون، حکم به عدم قصاص وی می‌شود و در خصوص جد پدری نیز این مساله مطرح می‌باشد. به همین جهت می بینیم که قانونگذار در مواد ۳۰۱ و ۳۰۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بیان می دارد که چنانچه مرتکب قتل عمدی، پدر یا جد پدری مجنی علیه باشد قصاص ثابت

نمی‌شود و مرتکب به موجب ماده ۴۴۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ محکوم به پرداخت دیه می‌باشد و در صورت تحقق شرایط ماده ۶۱۲ به مجازات تعزیری نیز محکوم خواهد شد.

این مساله تحت تاثیر قواعد موجود در فقه امامیه می‌باشد چراکه وجود رابطه ابوت میان جانی و مجنی علیه از موانع قصاص محسوب می‌شود و دلیل آن روایت های فراوانی است که در این زمینه وجود دارد از جمله روایت از امام صادق (ع) که فرمودند: «پدر به سبب قتل فرزند قصاص نمی‌شود و فرزند به سبب قتل پدر قصاص می‌شود.» (طوسی و تهذیب، ۱۴۱۰: ۲۳۶)

حال یکی از مسائل اساسی که در این بین پیش می‌آید تلاقی این دو موضوع باهم است به این معنا که آیا اگر کودکی از طریق اسپرم اهدایی شخص دیگری متولد شود و توسط پدر ظاهری خود (نه بیولوژیکی) مورد جنایتی قرار گیرد آیا این جنایت تحت حکم کلی عدم قصاص پدر قرار می‌گیرد و پدر قصاص نمی‌شود؟ یا اینکه خیر، با توجه به اینکه پدر بیولوژیکی کودک مجنی علیه، فرد دیگری غیر از جانی است حکم به قصاص جانی می‌شود و این مساله از تحت شمول حکم عدم قصاص پدر خارج است.

ابهام در این مساله به این دلیل است که فلسفه و علت حکم عدم قصاص پدر مشخص نیست چراکه در صورت وضوح دلیل، برون رفت از این ابهام بسیار راحت می‌نمود چراکه طبق استفتائات به عمل آمده از آیات عظام، کودکی که از راه تلقیح مصنوعی و با اسپرم مرد اجنبی متولد می‌شود منتسب به مرد اهداکننده اسپرم است ولی نه در منابع فقهی و نه در قوانین تاکیدی به شرطیت نسب در خصوص انتفای ابوت نشده است اگر چنین بود ملاک حکم مشخص بود و می‌شد با قاطعیت اذعان داشت که پدر ظاهری کودکی که از اسپرم اهدایی متولد شده است در صورت ورود جنایت بر کودک از قصاص معاف نخواهد شد همچنین اجداد پدری (پدر گیرنده اسپرم) نیز شامل معافیت از قصاص نخواهند شد گرچه در متون فقهی همواره موضوع نسب مورد تاکید بوده است و شهیدثانی اشاره ای به وجود رابطه سببیت پدر برای فرزند داشته است (شهیدثانی، ۱۴۲۳: ۱۵۶) اما شاید هم بتوان گفت علت و ملاک حکم از باب مراقبت و نگهداری از فرزند و زحمات و مشقاتی است که پدر در طول زندگی برای فرزند می‌کشد است که اگر چنین باشد پدر ظاهری کودک نیز همانند پدر بیولوژیک وی، در صورت ورود هرگونه جنایت بر کودک از قصاص معاف خواهد شد و همچنین اگر علت را هر دو مساله بدانیم یعنی نسب به همراه مراقبت و نگهداری از کودک، در اینصورت هیچکدام از دو پدر (پدر ژنتیکی و پدر ظاهری) در صورت ارتکاب جنایت بر کودک مشمول حکم عدم قصاص نخواهند شد و قصاص درمورد آنها اجرا خواهد شد.

البته همانگونه که گفته شد علت حکم مشخص نیست و همه اینها در حد فرضیه می‌باشد گرچه به نظر می‌رسد که با توجه به بند ب ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ با توجه به نقش تربیتی که ماده مزبور برای والدین در نظر گرفته است و اقدامات تربیتی آنها را با وجود شرایطی، جرم ندانسته است می‌تواند نشانه این باشد که والدین حق بر تربیت و تأدیب کودک را دارا می‌باشند و از آنجایی که این امر بطور

مطلق بیان شده است در این بین تفاوتی بین ژنتیکی و تکوینی کودک و پدر ظاهری وی وجود ندارد بنابراین تحلیل، پدر ظاهری کودک اگر مرتکب جنایتی بر طفل گردد از قصاص معاف خواهد بود.

با وجود همه اینها، باید گفت که مهمترین ویژگی یک قانون کامل، وجود وضوح و نداشتن ابهام و برداشت های گوناگون از آن است اما در این مساله می بینیم که ابهام قانونی بسیار برجسته است و عدم تعیین علت و فلسفه حکم موجب ایجاد تفاسیر گوناگون شده است چراکه امروزه تعداد کودکانی که از اسپرم اهدایی متولد می شوند اندک نیست و چه بسا بیشتر هم شود و این مساله نباید مسکوت و مبهم گذارده شود و از طرفی با توجه به این که حقوق کشور ما به ویژه حقوق جزایی مستنبط از فقه امامیه و موازین شرعی است لذا بهره گیری از نظرات آیات عظام در تدوین قانون در مساله مانحن فیه بسیار ضروری است لذا ما در این پایان نامه در تلاش هستیم که ادله حکم عدم قصاص پدر را بررسی نماییم و سپس به این موضوع در مورد کودکان متولد از اسپرم اهدایی بپردازیم و بررسی نماییم که کدام نظر در حوزه فقه قوی تر می نماید تا بتوانیم در حوزه حقوق برای تدوین قانون در این خصوص پیشنهاد مناسبی عرضه نماییم.

ب) پیشینه پژوهش

۱. خدادادی (۱۳۹۵)، در پایان نامه خود تحت عنوان «بررسی فقهی حقوقی باروری از طریق اسپرم اهدایی و نقش آن بر تصمیم زوجین» می گوید: «اگرچه قوانین حقوقی درباره روش درمان ناباروری اسپرم اهدایی تاکنون تصویب نشده است، غالب فقها دیدگاه های فقهی خود را در این باره بیان کرده اند. با این وجود این احکام نیز از جامعیت لازم برخوردار نبوده و بسیاری از سوالات را بی پاسخ گذاشته اند. این تحقیق به بررسی فقهی، حقوقی و جامعه شناختی باروری از طریق اسپرم اهدایی پرداخته است. برای مباحث فقهی متون دینی شامل آیات، روایات و نظر فقها راجع به این روش به لحاظ سندیت و دلالت مورد بررسی قرار گرفت. برای مباحث حقوقی نظرات صاحب نظران حقوق مورد کنکاش قرار گرفت و در نهایت اطلاعات آماری زوجین نابارور طی پرسشنامه ای با استفاده از روش های معنادار آماری، همانند آزمون T، خی دو، تحلیل واریانس و ضرایب همبستگی تجزیه و تحلیل شد. به لحاظ فقهی و حقوقی اجماعی بین اندیشمندان هر دو گروه در امر نسب، ارث، محرمیت، حضانت، نفقه وجود ندارد. اگرچه در برخی از موارد تعداد افراد موافق با یک نظریه در اکثریت قرار داشتند. به لحاظ بررسی نظر زوجین، اکثر زوجین خواستار آگاهی از هویت دهنده اسپرم بودند. همچنین با افزایش سن و سال های تأهل، اهمیت به دستورات فقهی در این روش افزایش پیدا کرد و درعین حال غالب زوجین مخالف با این روش با آگاهی از کاهش هزینه این روش، حاضر به تجدیدنظر نبودند.»

۲. روشن (۱۳۸۶) در مقاله خود تحت عنوان «بررسی حقوقی اهدای گامت و جنین» می گوید: «با تصویب قانون و آیین نامه نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور، اکنون دیگر در این زمینه مشکل قانونی

وجود ندارد. اگرچه از لحاظ ماهوی، این قانون پرسش های زیادی را از جمله تصریح در خصوص نسب طفل و الحاق آن به زوجین و وضعیت توارث بدون پاسخ گذارده است. بحث در خصوص اهدای گامت و جنین در چهار موضوع به شرح ذیل بررسی می شود: لقاح مصنوعی با اسپرم و تخمک زوجین هومولوگ لقاح مصنوعی با اسپرم اجنبی و تخمک زوجه هتروولوگ اهدای تخمک^۸، اهدای جنین و استفاده از رحم جانشین در نتیجه در خصوص لقاح مصنوعی با اسپرم و تخمک زوجین، با بررسی مواد ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰ و ۱۱۶۷ قانون مدنی، نزدیکی، موضوعیت و برای الحاق طفل به والدین خصوصیت ندارد و قید نزدیکی به عنوان فرد شایع، مصداق معمول بوده و جنبه حصری نداشته است و اصولاً قانون گذار در مقام بیان این نکته نبوده است. در مورد لقاح مصنوعی با اسپرم اجنبی و تخمک زوجه نیز دو نظریه به شرح زیر تبیین شده است: فائیلین به عدم جواز، معتقدند از آن جایی که اصل بر حرمت استفاده نطفه غیر زوجین برای دیگری است و حرمت در این خصوص، عام و فراگیر است. هر طریق آمیزشی اعم از طبیعی و مصنوعی در این راستا ممنوع است. مضافاً آن که باعث اختلاط نسل و نسب خواهد شد. اما باید گفت این امر جایز است زیرا اصل بر آن است که طفل، ملحق به پدر و مادر طبیعی است. مگر آن که به صورت صریح استثنایی صورت پذیرفته باشد. از آن جایی که در ماده ۱۱۶۷ قانون مدنی فقط زنا استثنا شده است با توجه به اصول تعمیم به قدر متیقن و تفسیر مضیق در این گونه موارد نسب طفل متولد از آ ای دی^۹ قانونی است. قاعده فراش و عدم نفی زوج نیز همین اقتضا را دارد. با توجه به قانون فوق در مورد اهدای تخمک و جنین نیز هیچ مشکل قانونی وجود ندارد.

۳. غفوری زاد و امینیان (۱۳۹۸) در مقاله خود تحت عنوان «بررسی ملاحظات فقهی و حقوقی اهدای اسپرم در درمان ناباروری» می گوید: «امروزه زوجین دارای شرایط درمان ناباروری با دخالت شخص سوم مطابق نوع روش درمان به چهار دسته تقسیم می گردند که این چهار گروه عبارتند از: اهدای اسپرم، اهدای تخمک، اهدای جنین و رحم استیجاری. هر کدام از این روش ها نیز با چالش های فقهی و حقوقی خاص خود روبرو هستند.

ما در این مقاله سعی داریم تا ابعاد فقهی و حقوقی اهدای اسپرم را بررسی کنیم. در مقایسه چهار روش اخیر، دو روش اهدای جنین و رحم استیجاری با کمترین چالش ها و مشکلات فقهی و حقوقی روبرو بوده اما اهدای اسپرم همچنان از نظر فقهی و حقوقی بحث برانگیز است. مسائلی از جمله ارث، نسبت پدری و مادری، وراثت از در خصوص اهدای اسپرم و از منظر فقهی هنوز حل نشده اند. مسئله حلیت و حرمت باروری از طریق اسپرم اهدایی نیز از جمله مسائل نو است که توسط مجتهدین با امر اجتهاد به عنوان یکی از شاخصه های اهل تشیع مورد بررسی قرار می گیرد.

^۸- Oocyte Donation

^۹- A.I.D

۴. سلمانزاده (۱۴۰۱) در مقاله خود تحت عنوان «بررسی فقهی قصاص پدر در جنایت بر علیه کودکان متولد از اسپرم اهدایی» می‌گوید: «انسان موجودی اجتماعی است و با توجه به پذیرش زندگی اجتماعی ملزم به رعایت حقوق دیگران در جامعه است. یکی از حقوق اساسی انسانها حق حیات است. قانون مجازات اسلامی به تبع فقه امامیه با تأکید بر حق حیات مجازات قصاص را برای جنایات عمدی تعیین کرده است اما چنانکه این جنایات از سوی پدر بر فرزند اعمال شود قصاص ثابت نمی‌شود. گاه با استفاده از روش های نوین ناباروری کودکانی با اسپرم اهدایی متولد می‌شوند که دارای پدری غیر از پدر ظاهری و اجتماعی خود هستند و این مساله اشکالاتی را در اجرای این حکم استثنایی به وجود می‌آورد.»

ج) اهداف پژوهش

- ۱- تبیین معیارهای عدم قصاص پدر
- ۲- بررسی ادله فقهی حرمت قصاص پدر
- ۳- بررسی فقهی قصاص یا عدم قصاص پدر کودک متولد از اسپرم اهدایی
- ۴- بررسی حقوقی ثبوت حکم قصاص یا عدم قصاص پدر کودک متولد از اسپرم اهدایی

د) اهمیت و ضرورت پژوهش

با تغییر اولویت های زندگی جوانان و در پی آن افزایش سن ازدواج، یکی از بزرگترین مشکلاتی که زوجین با آن درگیر هستند مشکلات ناباروری است، اما با پیشرفت علم، تا حدودی این مشکلات قابل رفع است. از جمله لقاح مصنوعی و نیز باروری به وسیله اسپرم اهدایی است، از طرف دیگر این مقوله سبب شده است که وجود موارد جدیدی در قوانین ما احساس شود؛ از جمله اینکه اگر پدری بر فرزند متولد از اسپرم اهدایی جنایتی وارد آورد حکم کلی عدم قصاص پدر درباره وی جاری می‌شود یا خیر؟! لذا ضرورت دارد به چنین موردی پرداخته شود و قانونگذار نیز با صراحت، قوانینی را در این خصوص وضع کند.

ه) سوالات پژوهش

۱. آیا طبق فقه امامیه، پدر در جنایت بر کودک متولد از اسپرم اهدایی قصاص می‌شود یا خیر بر اساس چه ادله ای این نظر بیان شده است؟
۲. آیا طبق قوانین جزایی ایران، پدر در جنایت بر کودک متولد از اسپرم اهدایی قصاص می‌شود؟

و) فرضیات پژوهش

۱. به نظر می‌رسد با توجه به اینکه مشهور فقهای امامیه بر اساس روایات موجود، انتساب اشخاص به یکدیگر را فقط از راه خون می‌دانند لذا به سبب اینکه پدر گیرنده اسپرم، پدر بیولوژیک کودک محسوب نمی‌شود، در صورت قتل فرزند حکم به عدم قصاص وی دارای ایراد است.

۲. در قوانین جزایی کشور ما این مساله مسکوت و همچنان دارای ابهاماتی می باشد. گرچه به نظر می رسد باتوجه به ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ که به حق تربیتی و مسئولیت والدین می پردازد، شاید بتوان گفت که پدری که کودک را تربیت کرده است از قصاص معاف است.

ز) روش انجام پژوهش

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از ابزار کتابخانه ای و اسنادی با تکیه بر مقالات مرتبط و مباحث فقهی انجام می گیرد.

ح) نوآوری پژوهش

تحقیقات بسیار گسترده ای درباره حکم عدم قصاص پدر در جهان اسلام و حوزه های مختلف حقوقی صورت گرفته است اما درباره قصاص یا عدم قصاص پدری که پدر بیولوژیک کودک محسوب نمی شود و کودک از اسپرم اهدایی مرد دیگری (غیر از همسر زن) است، پایان نامه ای ارائه نشده است. لذا پایان نامه حاضر از این جهت واجد نوآوری می باشد.

ط) ساختار تحقیق

این پایان نامه در سه فصل نوشته شده است. در فصل یک به بررسی کلیاتی چون مفهوم ناباروری، لقاح، نسب، پدر، فراش، قصاص و تاریخچه، اقسام آنها می پردازیم. فصل دوم به بررسی ادله و نظرات فقها و عالمان دینی پیرامون بحث مربوطه و در فصل سوم به بررسی حقوقی و انطباق مواد قانونی با بحث مربوطه می پردازیم.